

Bachelor-Master: Oude wijn in nieuwe zakken? Of: Toch een vernieuwing?

Adri Vermeer

Het laatste jaar is de onderwijskundige discussie - bij ons in Utrecht althans - beheerst, zelfs overheerst door de invoering van de nieuwe bachelor-master (bama) structuur voor het hoger onderwijs. Ook aan de landelijke discussie met opleidingsdirecteuren Pedagogiek¹ over deze verandering van de onderwijsstructuur heb ik meegedaan. Het beeld dat ik aan al die discussies heb overgehouden is wisselend. Enerzijds wordt de invoering van de bama-structuur benut om vernieuwingen in het wetenschappelijk onderwijs in de Pedagogiek door te voeren, anderzijds blijft de vernieuwing beperkt tot het verhangen van de bordjes: tussen studiejaar 3 en 4 wordt een denkbeeldig stippelijntje getrokken, de drie jaar vóór het stippelijntje heten 'bachelor', het éne jaar na het stippelijntje heet 'master'. Landelijk gezien zou ik de situatie voor de Pedagogiek willen kenschetsen als 'ergens tussen deze twee posities in'.

Forum
discussie

Internationale afstemming van diplomastructuur binnen het Hoger Onderwijs

Laat ik beginnen mij af te vragen wat de bedoeling van de invoering van de bama-structuur ook alweer was en wat daarvan lijkt terecht te komen.

Doel was een betere internationale afstemming van de opzet en diplomering van 'Higher Education in Europe'. Tussen het groene gras van deze nuttige doelstelling schuilt echter een adder. 'Higher Education' omvat zowel wetenschappelijk onderwijs als hoger beroepsonderwijs. Deze twee opleidingsstromen maken in bijna alle landen binnen en buiten Europa, zeker waar het de 'agogische' en 'gezondheidkundige' sector betreft, geheel of gedeeltelijk deel uit van één vorm van 'higher education', veelal 'university' genoemd. In ons land houden wij echter nog steeds het zogeheten binaire systeem in stand: wetenschappelijk en hoger beroepsonderwijs mijden elkaar (al lijkt daar hier en daar verandering in te komen). Ik heb daar begrip voor als ik bijvoorbeeld zie hoe het in Duitsland is gegaan toen het onderwijs van de 'Fachhochschule' geïntegreerd werd in dat van de universiteiten. Voor een aantal Duitse universiteiten betekende dit de teloor-

Adri Vermeer is hoogleraar Orthopedagogiek, in het bijzonder de Gehandicaptenzorg, bij de Faculteit der Sociale Wetenschappen van de Universiteit Utrecht.

Correspondentieadres: Universiteit Utrecht, Opleiding Pedagogiek, Heidelberglaan 1, 3584 CS Utrecht

gang van het wetenschappelijk onderzoek. Ik heb er geen begrip voor als ik zie hoe hoger beroepsonderwijs en wetenschappelijk onderwijs in de Angelsaksische landen inhoudelijk goed op elkaar zijn afgestemd en er ook ruimte is voor wetenschappelijk onderzoek. Terwijl ik verwachtte dat de invoering van de bama-structuur ook in Nederland zou leiden tot een betere afstemming, mogelijk zelfs samengaan van WO en HBO in een aantal sectoren van hoger onderwijs, lijkt het er juist op dat het binaire systeem in Nederland met nog meer kracht dan voorheen, zeker vanuit sommige universiteiten, in stand wordt gehouden.

Op zich vind ik dat geen goede ontwikkeling. In de eerste plaats niet, omdat Nederland daarmee in Europa een geïsoleerde plaats inneemt. Geïsoleerd, omdat er daardoor van een Europese afstemming van inhoud en niveau van diploma's van 'Higher Education' - althans vanuit dit standpunt - weinig terechtkomt. Binnen de Europese Erasmus- en Socratesprogramma's waaraan ik deelneem lukt het mij niet er veel begrip voor te krijgen dat wij in Nederland twee soorten bachelor degree's gaan krijgen (en mogelijk ook nog twee soorten master degree's). In de argumenten voor de instandhouding van deze situatie in Nederland hoor ik steeds dat wij ons moeten kunnen meten met de beste universiteiten in de USA en dat samengaan van HBO en WO aan deze doelstelling zeker afbreuk zal doen. Twee opmerkingen wil ik hierover maken. Ten eerste, op ons vakgebied bestaan de academische studies aan veel Angelsaksische universiteiten uit een combinatie van beroeps- en academische opleiding. Ten tweede, de invoering van de bama-structuur heeft als primaire doelstelling 'internationale afstemming'. Dat zal toch binnen Europa moeten beginnen. Daartoe zijn we tien jaar geleden met de Erasmus- en Socratesprogramma's begonnen.

Uit eigen ervaring, die stamt vanaf het begin van de introductie van het Erasmus programma, weet ik dat Nederlandse WO-studenten het internationaal goed doen. Daar horen zeker ook de studenten bij die uit het HBO naar het WO gekomen zijn voor een verdere academische scholing. In het algemeen zijn het studenten die zeer gemotiveerd zijn voor een verdere academische opleiding. Daarbij hebben ze veelal meer kennis van de pedagogische praktijk dan de reguliere studenten waardoor ze beter in de gaten hebben waar het academisch onderwijs betrekking op heeft. Maar ze hebben ook een nadeel. Ze zijn al vier jaar meer geschoold in de uitvoering van pedagogische handelingen dan in het nadenken er over. Dat maakt dat zij meer 'gepreformeerd' zijn op het willen weten 'hoe het moet' dan op 'wat er achter zit'. In de ruim tweeënhalf jaar wetenschappelijke opleiding (dit is de omvang van de meeste verkorte opleidingen in de Pedagogiek in Nederland) wordt deze 'preforming' niet meer zo gemakkelijk ongedaan gemaakt. Dat pleit voor meer academische vorming in de hogere beroepsopleiding, wat in de meeste landen buiten Nederland ook gebeurt als het gaat om 'agogische' en 'gezondheidkundige' opleidingen. Daarom verloopt de overgang van een dergelijke pre-academische scholing naar een academische masteropleiding in die landen ook vrij soepel. Daarnaast kent een aantal landen, met name voor hen die de onderzoekskant op willen, een academische opleiding van drie jaar bachelor (met veel cursussen samen met de studenten die de professionele bacheloropleiding volgen) plus één of twee jaar master. Van integratie van HBO en WO ben ik beslist een voorstander, maar dan wel met goede academische vorming in de bachelorfase, voldoende voor het kunnen volgen van een eventueel aanvullende masteropleiding. Wil zo'n masteropleiding zich kunnen meten aan internationale maatstaven, dan zal zij zeker een omvang van twee jaar moeten hebben.

Scheiding in de professionele oriëntatie van HBO en WO gewenst?

Behalve meer eenheid in de diplomastructuur van het hoger onderwijs in Europa, zou de invoering van één bachelor-master structuur (integratie van HBO en WO) nog een voordeel kunnen hebben: we raken in de beroepspraktijk af van de scheiding tussen meer praktisch en meer wetenschappelijk geschoolde professionals. Nu hebben ze beiden een opleiding van vier jaar en is er beslist sprake van concurrentie, waarbij de éne over vaardigheden beschikt die de ander minder heeft en andersom. Het zou zo mooi zijn als we wetenschappelijk geschoolde professionals kunnen opleiden die eerst het praktisch pedagogisch handelen leren en vervolgens vaardigheden kunnen leren om dat handelen volgens de regels van de wetenschappelijke methode te bestuderen. De huidige professionele dichotomie van het beroepsveld is dan verdwenen.

Het moge duidelijk zijn dat het antwoord op de vraag of de primaire doelstelling van de invoering van de bama-structuur - internationale afstemming van diplomering en opleiding - gehaald zal worden, wat mij betreft nog niet zo positief uitvalt. Wat niet wegneemt dat met de invoering van deze structuur ook een aantal secundaire doelstellingen kunnen worden nagestreefd. Daarover wil ik het in het volgende hebben.

Meer nadruk op academische vorming en minder specialisatie

Tot nu toe zitten we met een nogal ongelukkige één- (propedeuse) plus driejarige (doctoraal) opleidingsstructuur. De propedeuse zorgt voor een inleiding in de Pedagogiek als wetenschap en een oriëntatie op de handelingsvelden van de Pedagogiek. Daarna kan een student in principe al een afstudeerrichting kiezen, waardoor zijn kennisname van de Pedagogische Wetenschap(en) al snel wordt ingeperkt tot de bestudering van óf de Wijsgerige en Theoretische Pedagogiek óf de Gezinspedagogiek óf een differentiatie van de Orthopedagogiek (óf de Onderwijskunde, maar die laat ik hier buiten beschouwing). Omdat wel gezien werd dat met een dergelijke snelle specialisatie een aantal gemeenschappelijke inhouden en methodische uitgangspunten van de Pedagogiek als wetenschap onvoldoende aan bod zouden komen, wordt het tweede studiejaar nog niet zo erg gespecialiseerd naar de differentiaties van de Pedagogiek ingevuld. De afstudeerspecialisatie gaat pas na het tweede studiejaar in. Toch worden we in toenemende mate met een probleem geconfronteerd: het veld heeft helemaal niet zo'n behoefte aan relatief zeer gespecialiseerde afgestudeerden. In orthopedagogische beroepsvelden wil men bijvoorbeeld liever iemand die én weet heeft van leerproblemen én van gedragsproblemen die zich bij gehandicapte kinderen kunnen voordoen, dan een orthopedagoog die exclusief gespecialiseerd is in leerproblematiek óf handicap-problematiek óf gedragsproblematiek. Men heeft het liefst iemand die én een evaluatiecompetentie (de effectiviteit van interventies kunnen evalueren) heeft én een development-competentie (programma's kunnen opzetten en op hun uitvoering evalueren). De bama-structuur maakt het mogelijk de tendentie tot specialisatie, die de laatste twintig jaar in onze onderwijsprogramma's is geslopen, om te buigen naar een programma waarin studenten breed worden ingeleid in de academische kennis en vaardigheden die nodig zijn om de uitgangspunten en methoden van de Pedagogiek als handelingswetenschap te bestuderen en te leren. Dit zou de algemene doelstelling van de bachelorfase moeten zijn. Vervolgens leren studenten deze kennis en vaardigheden in de masterfase toe te passen op één van de handelingsvelden

(differentiaties) van de Pedagogiek. Idealiter zou ik een voorstander zijn van een éénjarige masterfase met de mogelijkheid van een postacademische voortzetting op eigen kosten met nog een jaar.

Nationale afstemming en programmering van curricula

Verder biedt de invoering van een nieuwe structuur de mogelijkheid landelijke duur en niveau van de opleidingen op elkaar af te stemmen. Studenten moeten de mogelijkheid hebben na hun bachelor hun master aan een andere universiteit te doen. In de inleiding vermeldde ik al dat een landelijk overleg hierover in gang is gezet. Dit overleg richt zich nu nog op de duur, de globale opzet en de globale eindtermen van de bachelor- en masterfase van de studie in de Pedagogische Wetenschap(en). Zou een dergelijk overleg ook niet initiatieven kunnen nemen om te komen tot gemeenschappelijk onderwijs, zowel nationaal als internationaal? Naar ik weet bestaat er op nationaal niveau slechts één gemeenschappelijke cursus: op het gebied van de Orthopedagogiek met betrekking tot mensen met een verstandelijke beperking. Studenten waarderen zulk onderwijs erg. Het is duidelijk waarom: ze komen in aanraking met de nationale breedheid aan kennis en expertise, ze proeven de sfeer elders, ze horen van onderzoek elders en krijgen een betere kijk op eventuele toekomstmogelijkheden elders.

Ook op het internationale vlak zou meer samenwerking tussen de opleidingen in Nederland mogelijk en wenselijk zijn, bijvoorbeeld in de ontwikkeling van cursussen of curricula samen met universiteiten buiten Nederland. Dergelijk onderwijs is een goede springplank voor studenten om ook voor hun onderzoek of stage eens buiten Nederland te kijken. De Erasmus- en Socratesprogramma's van de Europese Gemeenschap hebben de mogelijkheden voor studenten om naar het buitenland te gaan enorm vergroot en vergemakkelijkt. Daarvan wordt echter nog relatief weinig gebruik gemaakt door de Nederlandse universitaire opleidingen in de Pedagogiek.

Opleidingsoverstijgend onderwijs in de masterfase

Tenslotte wil ik nog enige aandacht besteden aan de inhoud van de masterfase. Ik denk dat die gericht moet zijn op één van de differentiaties van de Pedagogiek. Een wetenschappelijke masteropleiding moet zich vooral concentreren op het doen van onderzoek. Studenten die de professionele kant op willen, die bijvoorbeeld orthopedagoog willen worden, zullen daarnaast toch nog minstens een veldstage van drie maanden moeten doen. Rest dan nog een half jaar voor inhoudelijk (cursorisch) onderwijs. De vraag is of dat niet te weinig is. Zou niet overwogen moeten worden de professionele scholing postacademisch aan te bieden?

Een ander punt betreft de scholing van studenten die een onderzoeksbaan ambiëren. Voor hen zou het wenselijk zijn dat zij onderzoeksmatig en inhoudelijk verder kunnen kijken dan het eigen programma van de onderzoekschool. Dat betekent dat men binnen de onderzoeksgeoriënteerde masterprogramma's opleidingsoverstijgende en/of internationale samenwerkingsverbanden zou moeten aangaan.

Besluit

Oude wijn in nieuwe zakken of echte vernieuwing? De introductie van de bama-

structuur maakt het mogelijk nieuwe wegen in te slaan. Concurrentie overwe-
gingen zullen zeker een rol spelen in het tempo waarin de vernieuwingen per uni-
versiteit worden ingevoerd. Ik zou wensen dat er ruim tijd genomen werd om een
werkelijke vernieuwing - niet alleen inhoudelijk, maar ook didactisch - in gang te
zetten. Ook docenten hebben tijd nodig om nieuwe onderwijsinhouden en -vor-
men te ontwikkelen. Als dat niet gebeurt lopen we het gevaar dat er van echte
vernieuwing weinig terecht zal komen.

1. Bij deze discussie waren ook opleidingsdirecteuren Onderwijskunde betrokken. Ik beperk
mij in dit Forum tot de Pedagogiek.